

*Г.Л. Шведова,
кандидат юридичних наук, доцент,
Чорноморський державний університет імені Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна*

РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ У ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Без наукової обґрунтованості будь-який процес, концепція, стратегія втрачають свій сенс, тому що все в цьому світі має свої закономірності виникнення, зростання, поширення та припинення існування.

Науковий підхід є визначальним і в процесі протидії корупційній злочинності. Тому формування концепції протидії корупції має будуватись на сучасних підходах у науці кримінології. Певною мірою антинауковий характер існуючих напрямків протидії корупції в Україні визначається і відомими вченими. Останні досягнення сучасних кримінологів у цій сфері дозволяють створити ефективний механізм антикорупційної діяльності з урахуванням зарубіжного досвіду і особливостей прояву корупції в Україні [1, с. 52]. В зв'язку з цим необхідним постає надати першорядного значення законодавству як структурному елементу кримінальної юстиції, що регулює діяльність уповноважених суспільних інституцій щодо забезпечення кримінальної відповідальності за вчинення будь-якого злочину, в тому числі й корупційного.

З урахуванням вищезазначеного постає необхідність використання наукового підходу у світлі запропонованої натуралістичної концепції «морально-правової протидії корупції», який ставиться на протипагу існуючому в українській практиці, де протидія корупції зводиться до «вдосконалення юстиції», що і обумовлює поряд з іншими факторами низьку ефективність антикорупційної діяльності в цілому в Україні. В зв'язку з цим необхідним постає надати першорядного значення законодавству як структурному елементу кримінальної юстиції, що регулює діяльність уповноважених суспільних інституцій щодо забезпечення кримінальної відповідальності за вчинення будь-якого злочину, в тому числі й корупційного. При цьому слід враховувати, що ураженість позитивізмом правової культури і громадян, і органів кримінальної юстиції, як підкреслює професор О. М. Костенко, є основною причиною кризи правопорядку в Україні, в тому числі й високого рівня корупційної злочинності [2, с. 268].

Для успішної реалізації зазначеної концепції пропонується застосувати поряд із антикримінальними сучасні соціальні технології, і забезпечити їх науковий рівень, зокрема, через створення науково-дослідного Інституту політичної кримінології. Для протидії корупції ефективним, на наш погляд, буде запропоноване свого часу дослідження спеціалізованими аналітичними службами проявів корупції при визначених соціально-економічних та політичних умовах на підставі даних постійно здійснюваного моніторингу фактичного стану справ в державі. При цьому важливим буде в подальшому виявлення змін у суспільстві у зв'язку із запровадженням розроблених на підставі проведених досліджень антикорупційних заходів. При цьому підкреслюється спеціалістами, що важливою умовою ефективності діяльності таких служб має стати їх незалежність від впливу адміністративних органів державного управління [1, с. 53].

Отже, прогресивним напрямком вирішення проблеми корупції, на нашу думку, виступає культурологічна концепція протидії злочинності. За такого підходу радикальним засобом у протидії корупційній злочинності слід вважати формування соціальної культури громадян за рахунок таких культуризуючих чинників як ринок, підприємництво, просвітництво, релігія [2, с. 67]. В окремих літературних джерелах [1, с. 52] також вирішення проблеми корупції пропонується через поступову зміну культурних стандартів поведінки в напрямку припинення зловживань та гармонізації суспільних відносин через діалог представників різних суспільних верств населення.

В даний спосіб передбачається, що більш заможні верстви вже припинять прагнути до розкоші, а займуться витрачанням своїх статків на суспільно-корисні цілі [1, с. 54], що позитивно вплине на протистояння заможних та бідних громадян в суспільстві. За таких умов прояви корупції уповільнять темпи свого поширення в суспільстві та прагнення до збагачення вже не буде таким пріоритетним серед інших соціальних цінностей в державі.

Щодо вдосконалення кримінально-правових норм, тут слід звернути увагу на неодноразове згадування щодо необхідності встановлення покарання у вигляді конфіскації майна за скоєння будь-якого корупційного злочину, а не лише за деякі з них, що встановлено чинними антикорупційними нормами. Поряд з цим пропонується вартість конфіскованого майна або інші економічні санкції встановити відповідно розміру збитків, заподіяних від корупції, але при цьому слід враховувати, що збитки навіть від дрібного хабарництва є масштабними, адже такими проступками порушується вся система відносин у сфері державної влади, знижується довіра до уряду, що тягне за собою наслідки негативного іміджу країни на міжнародному рівні, тому доцільність введення такої норми, на наш погляд, видається доволі сумнівною. Також заслуговує на увагу той факт, що наявність корумпованих зв'язків у організованих злочинних формувань вимагає внесення відповідних змін до Кримінального кодексу України шляхом криміналізації таких діянь, як участь службової особи в діяльності злочинного угруповання з використанням наданої їй влади чи службових повноважень.

Серед напрямків антикорупційної політики, запропонованих різними фахівцями, на наш погляд, у правовій сфері є необхідними та можуть бути реалізовані в українській практиці антикорупційної діяльності наступні: встановлення відповідальності службових осіб за неефективний розподіл бюджетних коштів; організація стажування вітчизняних спеціалістів в країнах, де з успіхом реалізуються програми протидії корупції, наприклад, в Норвегії, Сінгапурі, Польщі, Грузії; розвиток механізмів незалежної громадської експертизи рішень органів державної влади та місцевого самоврядування [3, с. 138].

Слід також зазначити, що в нормах антикорупційних законів в Україні враховано окремі міжнародні стандарти і міжнародний досвід у протидії корупції, зокрема, досвід Сінгапуру, де підвищено економічні санкції за дачу неправомірної вигоди, введено відповідні дисциплінарні стягнення за скоєння корупційних правопорушень. Основними принципами ефективної антикорупційної діяльності в цій країні було, зокрема, застосування більш суворих санкцій до високопосадовців за корупційні злочини, обов'язковість сплати суми неправомірної вигоди окрім штрафу, можливість перевірки будь-яких банківських рахунків підозрюваних у скоєнні корупційного злочину.

В зв'язку з цим необхідно згадати про роль відповідальності (кари) у протидії злочинності, яка з позиції соціального натуралізму полягає у впливі на волю і свідомість тих, хто вже має комплекс сваволі й ілюзій, з метою утримати їх від того, аби вони не виявляли цей комплекс у вигляді злочину.

Таким чином, незважаючи на активізацію останнім часом усіх державних інститутів у напрямку подолання корупції, слід визнати антинауковими за характером окремі напрямки антикорупційної політики в Україні.

Недооцінка ролі кримінального закону як структурного елементу кримінальної юстиції та низька ефективність діяльності відповідних органів призводить до констатації того, що держава в боротьбі з корупцією як би бореться сама з собою. Отже, важлива роль в процесі протидії корупції справедливо відводиться закону, в тому числі кримінальному закону, окремі норми якого пропонується вдосконалити, зокрема, через декриміналізацію провокації підкупу та встановлення кримінальної відповідальності за участь службової особи в діяльності злочинного угруповання як кваліфікуючої ознаки злочину, передбаченого ст. 364 КК України.

Поряд з цим слід звернути увагу на той факт, що основною причиною низьких показників в процесі протидії корупції залишається недостатньо високий рівень правової культури громадян, в тому числі тих, хто представляє органи кримінальної юстиції в Україні та застосовує кримінальний закон.

ЛІТЕРАТУРА

1. Миронов С. М. Построение общества социальной справедливости – прямая ответственность государства / С. М. Миронов // Преодоление коррупции – главное условие утверждения правового государства: методологический, концептуально-теоретический, правовой, аналитико-прогностический аспекты. Межведомственный научный сборник. – Т. 2(40). – М., 2010. – С. 52–54.
2. Костенко О. М. Культура і закон у протидії злу / Олександр Миколайович Костенко – Київ: Атіка, 2008. – 352 с.
3. Баркатунов В. Ф. Политико-правовые технологии противодействия коррупции публичной власти в современной России / В. Ф. Баркатунов // Преодоление коррупции – главное условие утверждения правового государства: методологический, концептуально-теоретический, правовой, аналитико-прогностический аспекты. Межведомственный научный сборник. – Т. 1(39). – М., 2009. – С. 138–149.